НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

ИЗВЕШТАЈ О ПРЕГЛЕДУ И ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ
Atti linguistici in un corpus epistolare in italiano – analisi pragmatico-storica (Говорни чинови у италијанском епистоларном корпусу – историјско-прагматичка анализа)
Ане Лалић

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ ЗА ПРЕГЛЕД И ОЦЕНУ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

1. Комисију је именовало Наставно-научно веће Филолошког факултета Универзитета у Београду на седници одржаној 26. децембра 2023. године.

2. Састав Комисије:

- Др Снежана Милинковић, редовни професор за научну област Италијанистика (Италијанска књижевност), датум избора у звање: 20.09.2017; запослена на Филолошком факултету Универзитета у Београду (председник Комисије)
- Др Јелена Дрљевић, ванредни професор за научну област Италијанистика (Италијански језик), датум избора у звање: 26.04.2022; запослена на Филолошком факултету Универзитета у Београду (члан Комисије)
- др Данијела Ђоровић, редовни професор за научну област Италијанистика (Италијански језик), датум избора у звање: 21.03.2023; запослена на Филозофском факултету Универзитета у Београду (члан Комисије).

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Име, име родитеља, презиме	Ана, Младен, Лалић
Датум и место рођења	19. 10. 1992. Сарајево
Наслов мастер тезе	Приказ покрета за уједињење Италије у књижевности Значај и улога сценских слика у Јонесковој драми апсурда
Датум и место одбране мастер тезе	28.09.2016. и 30.09.2016. Филозофски факултет Универзитета у Сарајеву
Научна област из које је стечено академско звање мастер	Мастер француског језика и књижевности и италијанског језика и књижевности

Библиографија:

1. Kurtović E., Nakaš, L., Župarić, D., Dautović Dž, Lalić, A. (2018), *Codex diplomaticus regni Bosnae: povelje i pisma stare bosanske države*, Mladinska knjiga: Sarajevo.

2. Lalić, A. (2019), Fonetske promjene u pismu izaslanika Dubrovačke republike Ivana Gundulića povodom ubistva kneza Pavla Radinovića, *Jezici i kulture u vremenu i prostoru VIII: tematski zbornik*, 561-571.

3. Lalić, A, (2020), La realizzazione degli atti linguistici nei testamenti medievali, *Italica Belgradensia 2020 (1*), 53-70.

4. Lalić, A. (2020), Atti illocutori nelle lettere della Repubblica di Ragusa agli ambasciatori nel Regno di Bosnia, *Atti del XIII Convegno ASLI*, 147-152

5. Lalić, A. (2022), Modulazione delle congratulazioni in un corpus epistolare del medioevo, *Italica Belgradensia 2022 (1),* 167-184.

6. Lalić, A. (2022), Overcoming the "bad data" problem: Examples of spoken language in Italian epistolary discourse, *BeLiDa 1 - Thematic Collection of Papers*, 307-326.

7. Lalić, A. (2022), Unutrašnji i vanjski modifikatori zahtjeva u italijanskom epistolarnom korpusu iz XV stoljeća, *Sarajevski filološki susreti 6*, 270-287.

8. Lalić, A. (2022), Un corpus di lettere scambiate tra la Repubblica di Ragusa (Dubrovnik) e il Regno di Bosnia – schemi comunicativi, *Korpus im Text.* Dostupno na: http://www.kit.gwi.uni-muenchen.de/?p=33645&v=1

9. Lalić, A. (2023), The Orality Model and the "Bad Data" Problem: Epistolary Discourse as a Source of Spoken Language, *Nauka i stvarnost 16*, 137-153.

10. Lalić, A. (2023), Diplomatic letters from the Republic of Ragusa in the fifteenth century: (Im)politeness strategies in diplomatic epistolary discourse, *Journal of Historical Pragmatics (Special Issue)*.

11. Lalić, A. (2023), O izvorima govornog (italijanskog) jezika u historijskoj perspektivi, *Društvene i humanističke studije*, Vol. 8, No 3(24). (prihvaćen za objavljivanje)

III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Atti linguistici in un corpus epistolare in italiano – analisi pragmatico-storica (Говорни чинови у италијанском епистоларном корпусу – историјско-прагматичка анализа)

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација *Atti linguistici in un corpus epistolare in italiano – analisi pragmatico-storica (Говорни чинови у италијанском епистоларном корпусу – историјско-прагматичка анализа)* има 168 странице и састоји се од следећих поглавља: Увод, Историјски оквир, Језици у контакту, Методолошки проблеми историјске прагматике, Методолошки оквир истраживања, Опис корпуса, Комуникацијске схеме, Анализа корпуса, Закључак, Додатак – списак анализираних писама и Библиографију (коју сачињавају 262 библиографске јединице).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

У докторској дисертацији *Atti linguistici in un corpus epistolare in italiano – analisi pragmatico-storica (Говорни чинови у италијанском епистоларном корпусу – историјско-прагматичка анализа)* Ана Лалић се бави анализом начина остваривања говорних чинова на једном епистоларном узорку, односно на писмима које је Дубровачка Република упућивала амбасадорима током прве половине петнаестог века, а која се данас чувају у Државном архиву у Дубровнику. Дисертација је усредсређена на два истраживачка аспекта: с једне стране истражују се теоријски аспекти могућности примене теорије говорних чинова у дијахронији и начини на које се она може применити на писани италијански корпус; с друге стране, практично се примењује теоријски модел на анализу средњовековног италијанског епистоларног корпуса. Кад је реч о емпиријском делу рада, предмет истраживања јесу врсте говорних чинова које се могу препознати у корпусу, какве су могућности њихове класификације, колика је учесталост појединачних говорних чинова, који од њих су блиски особеностима говорног језика петнаестог века. Коначно, у предмет истраживања укључени су и утицаји међукултурне комуникације на вишејезичном дубровачком подручју и њени утицаји на саму продукцију говорних чинова. Уз то, истражују се и начини на које конвенције дипломатског дискурса те епохе утичу на модулацију и употребу говорних чинова.

Истраживање је спроведено у оквирим историјске прагматике. Будући да је историјска прагматика грана лингвистике која је до сада у највећој мери заснивала истраживања на корпусима на енглеском и немачком језику, један од циљева ове дисертације био је да прилагођен модел анализе примени на корпус на италијанском језику. Ауторка дисертације конструисала је оквир за историјско-прагматичку анализу структуре и употребе говорних чинова у писаном корпусу који је настао ван граница Апенинског полуострва током прве половине 15. века. Истовремено, ауторка је утврдила основне карактеристике дипломатског дискурса и начине на који оне утичу на модулацију и избор говорних чинова. Имајући у виду природу корпуса, односно место и време његовог настанка, истраживање је начело и једно до сада ново или свакако недовољно истражено поље једног италијанског језичког варијетета.

Централни и свакако најдрагоценији део докторске дисертације посвећен је анализи изабраног корпуса која је подељена по комуникацијским нивоима. Први комуникацијски ниво представљају говорни чинови упућени амбасадорима (упутства, поздрави, прекори, комплименти), а други обухватају чинове који се преко амбасадора упућују правом примаоцу поруке (захтеви, извињења, обећања, претње, честитке, саучешћа, поздрави, захвале, жалбе, комплименти).

У оквиру првог нивоа комуникације, односно у порукама које Дубровачка Република упућује амбасадорима и другим грађанима, говорни чин упутства остварује се отворено и директно. Из анализе одломака ауторка изводи закључак да су упутства пропраћена редовном употребом глаголског начина и времена, односно императивом или јусивним футуром. Ипак, показује се да ови чинови могу бити ублажени употребом титула, поздрава или оправдања, но, како истиче ауторка, функција тих митигатора није заштита образа примаоца поруке него конвенција (у случају употребе титула и поздрава) и објективно објашњење упућено амбасадору у циљу његовог адекватног извршења упутства. Реч је о јустификаторима који нуде објашњења (исказана хипотетичким реченицама које сужавају случајеве у којима је потребно извршити упутство), као и о

интензификаторима који наглашавају хитност упутства. Такође се користе стратегије које припадају позитивној учтивости као што су комплименти, дефинисање заједничког терена или изрази сарадње. Недостатак митигатора у правом смислу те речи ауторка оправдава друштвеним улогама учесника и природом амбасадорске службе. Кроз анализу првог нивоа комуникације, Ана Лалић потврђује да су говорни чинови *fuzzy* концепти јер је успела да утврди више од једне функције одређеног чина. Потврђена је и хипотеза о сателитском чину јер је издвојен чин жалбе (пример 6, поглавље 8.1.1.2.) који је употребљен као јустификатор за упутство; чин комплимента који је сателит за чин поздрава; прекор који је јустификатор за претњу (пример 2, поглавље 8.1.1.3.) итд.

Други ниво комуникације подразумева говорне чинове који се не изражавају директно примаоцу, већ је амбасадор тај који их преноси. Унутар овог нивоа комуникације анализирани су захтеви, извињења, обећања, претње, честитке, саучешћа, поздрави, захвале, жалбе и комплименти.

Ауторка је, у зависности од употребе перформативног глагола, с једне, и разних окидача, с друге стране, захтеве поделила на директне и индиректне. Овај говорни чин заступљен је у великом броју примера, уз редовну употребу митигатора умекшивача, јустификатора и апелатива којима се исказује поштовање према саговорнику. За разлику од захтева, у корпусу је утврђено малобројно присуство извињења, које ауторка одређује као разрађена (имају репаративни карактер и њима пошиљалац поруке показује кајање) и конвенционална (упућују се како би се увео јустификатор за штетни чин, при чему пошиљалац поруке не показује ни лажно кајање). И обећања могу бити директна и индиректна, односно могу се упућивати помоћу перформативног глагола *promettere* или испуњавају одређене услове да би се могли сматрати тим чином. Претње су индиректни говорни чинови будући да се углавном, мада не увек, изражавају прикривено уз употребу одговарајућих митигатора. Честитке се изражавају облицима перформативног глагола *allegrarsi*. Анализа контекста у којем се налазе честитке показала је да се може сумњати у њихову искреност те да се могу сматрати сателитским чиновима за захтеве будући да Дубровачка Република користи срећне догађаје како би постигла властите циљеве. И у одломцима у којима захтев није одмах формулисан, улога честитки јесте да акумулира добру вољу за одговарајући тренутак. Ауторка, стога, предлаже појам „дипломатски кредит“ који може објаснити добру вољу примаоца поруке која настаје преко типизованих и формулских интеракција као што су честитке. Ауторка дисертације разликује елаборисана и метапрагматичка саучешћа. Елаборисана саучешћа садрже детаљне инструкције за амбасадора како треба да их изрази, док метапрагматичка садрже само перформативни глагол (*dispiacere*, *aggravarsi*, *dolersi*, *increscere*, *dolersene*, *condolersi*, *confortare*, *rammaricare*) и ослањају се на амбасадорове реторичке способности и познавање устаљеног кодекса дипломатског понашања. Све захвале у корпусу су изражене перформативним глаголом, међутим показују различите стратегије учтивости: веће и важније услуге захтевају разрађенији израз захвалности, а оне мање битне (као што су потписивање уговора) повлаче за собом типизоване изразе захвалности. Жалбе су у корпусу исказане директно, а неке су ублажене еуфемизмима као што је употреба глагола *meravigliarsi* уместо *lamentarsi*. Такође се испоставило да жалбе могу имати улогу сателитског чина захтевима и да служе као њихови пре- и пост-јустификатори будући да пружају објективне разлоге због којих се захтев упућује. Комплименти који су издвојени

из корпуса имају друштвену функцију као сателитски чин захтевима и имају улогу умекшивача, јустификатора и обећања.

VI СПИСАК НАУЧНИХ И СТРУЧНИХ РАДОВА КОЈИ СУ ОБЈАВЉЕНИ ИЛИ ПРИХВАЋЕНИ ЗА ОБЈАВЉИВАЊЕ У ОКВИРУ РАДА НА ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Kurtović E., Nakaš, L., Župarić, D., Dautović Dž, Lalić, A. (2018), *Codex diplomaticus regni Bosnae: povelje i pisma stare bosanske države*, Mladinska knjiga: Sarajevo.

Lalić, A, (2020), La realizzazione degli atti linguistici nei testamenti medievali, *Italica Belgradensia 2020 (1*), 53-70.

Lalić, A. (2020), Atti illocutori nelle lettere della Repubblica di Ragusa agli ambasciatori nel Regno di Bosnia, *Atti del XIII Convegno ASLI*, 147-152

Lalić, A. (2022), Modulazione delle congratulazioni in un corpus epistolare del medioevo, *Italica Belgradensia 2022 (1),* 167-184.

Lalić, A. (2022), Overcoming the "bad data" problem: Examples of spoken language in Italian epistolary discourse, *BeLiDa 1 - Thematic Collection of Papers*, 307-326.

Lalić, A. (2022), Unutrašnji i vanjski modifikatori zahtjeva u italijanskom epistolarnom korpusu iz XV stoljeća, *Sarajevski filološki susreti 6*, 270-287.

Lalić, A. (2022), Un corpus di lettere scambiate tra la Repubblica di Ragusa (Dubrovnik) e il Regno di Bosnia – schemi comunicativi, *Korpus im Text.* Dostupno na: http://www.kit.gwi.uni-muenchen.de/?p=33645&v=1

Lalić, A. (2023), The Orality Model and the "Bad Data" Problem: Epistolary Discourse as a Source of Spoken Language, *Nauka i stvarnost 16*, 137-153.

Lalić, A. (2023), Diplomatic letters from the Republic of Ragusa in the fifteenth century: (Im)politeness strategies in diplomatic epistolary discourse, *Journal of Historical Pragmatics (Special Issue)*.

Lalić, A. (2023), O izvorima govornog (italijanskog) jezika u historijskoj perspektivi, *Društvene i humanističke studije*, Vol. 8, No 3(24). (prihvaćen za objavljivanje)

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

У закључцима истраживања изнесене су потврде постављених основних хипотеза.

- Начин реализације говорних чинова у писмима Дубровачке Републике у великој мери зависи од конвенција дипломатског дискурса: ова хипотеза потврђена је на основу разлика између модулације говорних чинова на првом и другом комуникацијском нивоу. Захтеви упућени на другом комуникацијском нивоу показују висок степен митигације и модулирани су тако да буду ласкави, а не претећи по образ. Разлог за митигацију говорног чина захтева ауторка налази у

конвенцијама дипломатског дискурса које не дозвољавају да се изда упутство него ублажени захтев.

- примарни говорни чин је говорни чин захтевања: у односу на остале заступљене чинове, овај је квантитативно доминантан.
- чин захтевања је праћен „сателитима“ чија је улога да га ублаже: говорни чинови извињења, обећања, претње, честитки, саучешћа, поздрава, захвала, жалби и комплимената одређени су као секундарним говорни чинови који се налазе у пратњи примарног говорног чина захтева и модификују га. Овај закључак темељи се на митигаторским улогама које преузимају ти говорни чинови када се нађу у пратњи захтева. Секундарни говорни чинови преузимају функцију јустификатора, умекшивача, припремних исказа и интензификатора.
- употребљавају се кристализоване формуле и општа места: као кристализоване формуле и општа места издвојени су топоси који се користе као модулација говорних чинова. Реч је о топосима љубави, пријатељства, породице, части и религије који су у великој мери типизовани и кристализовани. На првом комуникацијском нивоу издвојен је топос религије (*cum el nome de Dio et del glorioso martire et pontifice miser Sancto Biasio confaloner nostro*). На другом комуникацијском нивоу издвојени су топоси у улози успостављања заједничког терена, примећивања интереса, жеља или потреба примаоца поруке, успостављања договора, претпостављања, спомињања или успостављања заједничког терена, предвиђања потреба и жеља примаоца поруке.
- разлика у модулацији говорних чинова на основу друштвеног статуса особе којој се Дубровачка Република обраћа: разлика између модулације говорних чинова у зависности од друштвеног положаја примаоца поруке испитана је на основу разлика између упутстава амбасадорима и захтева које они треба да упуте племићима. Највећи број упутстава амбасадорима је изражен директно – императивом или јусивним футуром. Уколико упутства јесу митигована, реч је о интензификаторима који наглашавају хитност упутства или о хипотетичким реченицама које ограничавају валидност упутства. С друге стране, захтеви на другом нивоу су високо митиговани и улога митигатора је да заштите образ примаоца поруке. Разлика у модулацији говорних чинова такође је уочена у разликама на другом нивоу у зависности од тога да ли се говорни чин преноси неком од племића или службенику Дубровачке Републике. Реч је о претњи која је упућена службенику и која, за разлику од осталих претњи, није подложна интерпретацији и у њој се отворено изражавају негативне последице. Ова разлика потиче из различитог друштвеног положаја примаоца поруке будући да се већа и кнез не морају бринути о потребама образа амбасадора зато што та комуникација спада у професионалну сферу и потребе образа се могу занемарити.

Као општи закључак намеће се констатација да је било могуће применити постојеће моделе и на италијански језик и да су говорни чинови могли бити анализирани помоћу модела постављених за модерни језик. Ипак, ауторка констатује да истраживање није показало да вишејезична средина у којој је корпус настао утиче на модулацију говорних чинова: овај аспект изискује даља истраживања и поређење с другим корпусима. Будући да су истраживања из историјске прагматике италијанског језика и даље не много бројна, ауторка дисертације извршила је пројекцију нових студија које се превасходно односе на квалитативна и квантитативна поређења анализираног корпуса с другим корпусима. На

првом месту мисли се на поређење са остатком збирке *Lettere in Levante*, које би могло да допринесе утврђивању културолошких аспеката модулације говорних чинова.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

На основу Правилника о поступку провере оригиналности докторских дисертација које се бране на Универзитету у Београду и налаза у извештају из програма iThenticate којим је извршена провера оригиналности докторске дисертације *Atti linguistici in un corpus epistolare in italiano – analisi pragmatico-storica (Говорни чинови у италијанском епистоларном корпусу – историјско-прагматичка анализа)* аутора **Ане Лалић**, изјављујемо да извештај указује на оригиналност докторске дисертације, те се прописани поступак припреме за њену одбрану може наставити.

Докторску дисертацију Ане Лалић *Atti linguistici in un corpus epistolare in italiano – analisi pragmatico-storica (Говорни чинови у италијанском епистоларном корпусу – историјско-прагматичка анализа)* одликују прецизност, компетентност и строг научни приступ. Коришћењем примерног методолошког апарата, богатог истраживачког узорка и свеобухватне литературе, ова дисертација даје велики научни допринос области историјске прагматике, а резултати истраживања наћи ће вишеструку примену у изучавању историје италијанског језика.

Због свега претходно реченог, као и онога што овим извештајем није обухваћено, сматрамо да докторска дисертација **Ане Лалић *Atti linguistici in un corpus epistolare in italiano – analisi pragmatico-storica (Говорни чинови у италијанском епистоларном корпусу – историјско-прагматичка анализа)*** неоспорно заслужује високу позитивну оцену.

IX ПРЕДЛОГ

На основу укупне оцене дисертације, комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да извештај прихвати и упути га Већу друштвено-хуманистичких наука Универзитета у Београду на сагласност и да кандидаткињу позове на усмену одбрану пред истом комисијом.

У Београду, 29. децембра 2023.

Комисија:

1. _____
др Снежана Милинковић, редовни професор

2. _____
др Јелена Дрљевић, ванредни професор

3. _____
др Данијела Ђоровић, редовни професор